

A MINT-TEL KAPCSOLT RELATÍVUM

I. A *mint* és az *ahogy*(*an*) kapcsolata

KOLLÁNYI TERÉZ

1. A hasonlító mellékmondatok kötőszavai közt találjuk a *mint*, az *amint*, *ahogy* kötőszót.

„Minőség- és mennyiség hasonlításban a melléknévi és számnévi vonatkozó névmás is szerepelhet kötőszóként (*amilyen, amekkora, amennyi* stb.)” (MMNy. 425).

Ritkábban a vonatkozó névmás (*aki, ami*) is bevezethet hasonlító tartalmú mellékmondatot (vö. MMNyR. II, 352; MMNy. 401—402).

„A vonatkozó névmások és határozószók kombinálódhatnak a *mint*-tel is” (MMNy. 425).

2. Bár sokan egyformán vélekednek a melléknévi és számnévi vonatkozó névmással és a vonatkozó határozószóval összekapcsolt *mint*-ről, az utóbbi bizonyos szempontból máshogy viselkedik. Ezért ezt most külön vizsgálom, s a többire majd egy másik alkalommal térek vissza.

JOANNOVICS egyértelműen elítéli a két kötőszó — *mint ahogy* — együttes használatát, és valódi szószaporításnak tartja (Nyr. XXVI, 515).

KALMÁR ELEK is helyteleníti a kötőszavak halmozását, köztük a *mint ahogy* előfordulását (Nyr. XXVII, 15—6).

FÁBIÁN—KÖVES szintén hasonlóan nyilatkoznak a *mint ahogy* kettős kötőszóról, viszont megjegyzik: „Megfelelő stílusban természetesen nem kifogásolhatjuk” (Nyelvi segédkönyv szerkesztők számára 30).

NAGY J. BÉLÁT is foglalkoztatta ez a probléma.

Egyszer elfogadja a tényt, a kötőszókettőzést a hasonlító kötőszóval kapcsolatban is (IskNyelvm. 336), máskor megállapítja, hogy egy csomó *mint ahogy*-os példája van prózai szövegekből, de nem meri szabályba foglalni, hogy mikor helyes ez a kötőszókettőzés, s ő maga inkább tartózkodik ennek alkalmazásától (Nyr. LXXIX, 9—10).

Aztán akad példa arra is, hogy helyesnek tartja a *mint ahogy* kettős kötőszót (Msn. XII, 32).

KLEMM is említést tesz róla, hogy a hasonlító kötőszók gyakran párosan fordulnak elő. „Ma leggyakrabban *mintahogy* fordul elő” (TörtMondt. 527).

HADROVICS szintén azt írja, hogy az olyan viszonyító kötőszók, amelyek magukban is megállnak, a *mint*-tel együtt is szerepelhetnek. „Ez formailag tulajdonképpen kettős viszonyítás, de funkciója nem több, mint az egyszerűé” (A funkcionális magyar mondat alapjai 334).

Az akadémiai leíró nyelvtanban is a módhatározói mellékmondatok tárgyalásánál a felsorolt hasonlító kötőszók között találjuk a *mint ahogy* páros kötőszót (MMNyR. II, 376).

Tehát semmi rendellenességet nem kell látnunk abban, ha a *mint* és az *ahogy* együtt szerepel a mellémondattal.

Már csak az a kérdés, van-e valamilyen stilisztikai és grammatikai funkciója.

3. A *mint* is lehet határozószó és vonatkozó kötőszó, akárcsak az *ahogy*. A *mint* és az *ahogy* összekapcsolódásakor valójában két azonos funkciójú kötőszó került egymással szoros kapcsolatba. Sokszor szinte egy kötőszót alkotnak már,¹ (vö. *mint-hogy, mivelhogy*; bár ezek kialakulása nem feltétlen párhuzamos a *mint ahogy*-éval), beszédünkben különösen megfigyelhetjük ezt az összekapcsolódást. A hangsúly is inkább a *mint*-re esik gyakran, ami szintén ezt az eggyé válást bizonyítja.

Természetesen, ha a főmondatban van utalószó, vagy pedig a mellémondattal az *ahogy ahogyan* változatban szerepel, akkor a két kötőszó, a *mint* és az *ahogy(an)* is megtartja önállóságát. Stilisztikai funkciója is részben ebből a kétarcúságából adódik, mikor számít egy, mikor két kötőszónak.

4. Ha a főmondatban van utalószó, akkor a kettős kötőszóval a mellémondattal foglalt esemény is a főmondathoz hasonló nyomatékot nyer. Például: „Mellesleg említjük itt meg a Neki el kell menni-féle modatot. Ebben a kell az állítmány, a menni az alany, és a neki itt csak részeshatározó lehet (nem pedig alany), éppen úgy *mint ahogy* a Neki oda kell adnod mondatban is” (Anyanyelvünk az Isk. III, 5); „Menyus annyira nem gondolt helyzetében udvarlásra, szerelemre, *mint ahogy* az akasztandó ember a síralomházban a jövő évi termésre” (Mikszáth) (Hadrovics példaanyagából: i. m. 337); „Olyan forrón szerette, *mint ahogyan* anya szereti gyermekét” (ÉrtSz. IV, 1336).

Tehát ezekben a példákban egyenlő nyomatékú a fő- és a mellémondattal.

5. Ha a főmondatban nincs utalószó — kivéve a hasonlító határozói mellémondattal² —, a hangsúly a mellémondatra helyeződik át, mégpedig olyan mértékben, hogy egységes vagy kettős kötőszót érzünk-e a mellémondattal. Például: „A gróf nagyot ásított, *mint ahogy* a közönséges emberek szoktak” (Jókai) (Hadrovics példája: i. m. 337); „Kifejezhetetlen ízük előntötte minden érzékét, *mint ahogy* a távol élőknek egy hazai falat megidézti elhagyott hazáját” (Bihari Klára: i. m. 149); „Erőtlen mindkét erő, Győztes, legyőzött, — *mint ahogy* Két birkozó egymásra rogy” (Arany: Keveháza 22); „... mind-mind arra mutat, hogy a romol, romlott, romlás eredetileg konkrét tárgyknak, főképpen hegyeknek, házaknak, templomoknak, kőfalaknak, váraknak stb. nagy robajjal, hangjelenséggel kísért összeomlását, leomlását jelentette eredetileg, *mint ahogy* — mint fentebb láttuk — a házat a forgószél elromtá, s az ő csúrit is elromták a mennyütés, villámlás és mennydörgők, ...” (Népr. és Nyelvtud. XII, 51).

¹ Ezt bizonyítja az is, hogy a *mint ahogy* helyettesíthető az *ahogy* vonatkozó határozószóval. A *mint amilyen, mint amennyi* stb. esetében nem mindig alkalmazható ilyen csere a melléknévi vagy számnévi vonatkozó névmással.

² A hasonlító határozói mellémondattal főmondatban utalószó nélkül is nyomatékosabb a főmondatban meglevő középfokú melléknév, számnév, határozószó, alapfokú, hasonlító jelölő névmás miatt, így az ilyen mellémondatokra inkább az előző pontban foglaltak vonatkoznak. Tehát itt is egyenlő nyomatékú a két tagmondat. Például: „A dolog simábban ment, *mint ahogy* elképzelték” (Heltai: Kiskirályok 282) (id. MMNy. 402); „Ridegebben szolt hozzá, *mint ahogy* akarta, s kedvetlenül ráncolta fel a homlokát” (Bihari Klára: Párbeszéd a paradicsomban. 1970. 297); „... s helytelen az, ami érthetetlen, félreérthető, másképp érthető, más hangulati hatású, *mint ahogy* azt a beszélő eltervezte” (Deme László: A nyelvről — felnőtteknek. 1966. 144).

6. A mellékmondat magyarázataként, megjegyzésként is kapcsolódhat az előzményekhez. Például: „Lehetőség sok van, csak meg kell találni a leginkább megfelelőt. *Mint ahogy* ez a Centrumban sikerült” (Délmagyarország 1971. február 2. 5).

A *Mint ahogy*-gyal bevezetett és önállósult mellékmondat mellérendelő, mégpedig kapcsolatos vagy magyarázó mondat értékű: ~S ez ...; ~ Ez a Centrumban sikerült; ~ *Tudniillik* ez ... sikerült; ~ *Ez ugyanis* ...

Mellérendelő (magyarázó mondat) értékű a következő mellékmondat is: „Ha »A hajó menni látszik« mondatból az »a hajó« és a »menni« szavakat egyaránt alanyként elemezzük ki, akkor a »menni-0« végén nominatívuszi értékű 0 ragot kell találnunk — *mint ahogyan* azt találunk a »menni-0 szabad« (»a menés-0 szabad«), »menni-0 kell« (»a menés-0 kell«) szintagmákban” (Népr. és Nyelvtud. XII, 66), ~... *tudniillik (ugyanis, hiszen)* azt találunk ...

A következő példában is magyarázatként kapcsolódik a mellékmondat a főmondathoz: „Ez jórészt azért történt így, mert a problémafölvetés inkább alkalomszerűen, egy-egy konkrét elemzési kérdés eldöntésének »ürügyén« került szőnyegre (*mint ahogy* ez ma is megtörténik nyelvészeti folyóirataink esetenként felbukkanó mondatelemzési rovataiban), vagy pedig iskolai használatra szánt nyelvtani összefoglalások részeként — a dolog természeténél fogva szükségszerűen vázlatos kidolgozásban” (Népr. és Nyelvtud. VIII, 49).

Ebben a példában a mellékmondat inkább megengedő színezetű: ~... *ez ugyan* ...; ~... *pedig* ez ...; ~... *ám(bár)* ez ma is megtörténik ... Bár tudjuk, hogy az ilyen mondatok igen közel állnak a mellérendeléshez. Itt is helyettesíthető esetleg szintén mellérendeléssel: ~... *ez pedig* ...; ~... *ám(de)* ez ...; ~... *mindamellet* ez ...; ~... *tudniillik (mármint)* ez ma is megtörténik ... Az alárendelő forma mellett szól viszont az a körülmény, hogy a mellékmondat közbevetés jellegű, s ennek jól megfelel az alárendelő köntös. Vö. *ami*: Nyr. LXXXVIII, 19—20.

Ezek a *mint ahogy* kötőszós mellékmondatok tehát magyarázatként kapcsolódtak a főmondathoz. Az Értelmező Szótár szerint is a *mint ahogy* valamely állítás vagy föltevés nyomatékos megokolásának vagy magyarázatának bevezetésére szolgálhat, *márpedig* kötőszóval helyettesíthető (IV, 1338). A fent idézett mondatokban is megállná ez a kötőszó a helyét.

KLEMM is megjegyzi, hogy „...a *mintahogy* kötőszós mondat néha magyarázatot, bizonyítást foglal magában”³ (i. m. 527).

7. Az ilyen kettős kötőszavú mellékmondat a szokásosnál erősebb nyomatékokat kap, ha beékelődik a főmondatba, illetőleg ha eléje kerül. Például: „A relativumnak olyféle kapcsolása a mint-tel, *mint ahogy* a három utolsó példában látható, a mai művelt és tudományos nyelvben gyakori,⁴ (Galambos Dezső: NyF. 43); „Halk beszédük mélyén sokszor kihuny a szerelem minden szót titokká avató izgalma, vagy inkább, *mint ahogyan* a jelzőlámpák változtatják színüket, másféle izgalom foglalta el a helyét” (Bihari Klára: i. m. 197); „*Mint ahogy* a kis kacska mindjárt tud úszni, a sipsirica is mindjárt pompásan tudta kiszorgálni a vendégeket” (Mikszáth: A sipsirica 10) (id. MMNy. 422); „*Mint ahogyan* a következő utótagú össze-

³ Az *ahogy* kötőszónak önmagában is van ilyen előző mondatra magyarázatként visszauláló képessége (vö. ÉrtSz. I, 60).

⁴ Ez a példa az előző csoporthoz is tartozik. Itt is helyettesíthető a mellékmondat mellérendeléssel: ~ *és* ez...

tett mondat előtagja, ugyanúgy a magyarázó mondat sem az okozat megokolását adja” (MNy. LXXXIII, 90).

8. Talán e néhány példa is elég annak bizonyítására, hogy a *mint*-tel kapcsolt vonatkozó határozószónak — a *mint ahogy*-nak — többarcúsága miatt különleges grammatikai vagy stilisztikai szerepe is lehet, s ezért a *mint ahogy* együttes használata nem hibáztatható.

MIT DEM BINDEWORT *MINT* 'WIE' GEBILDETE RELATIVSÄTZE IM UNGARISCHEN

I. Die Beziehungen zueinander der ungarischen Bindewörter *mint* und *ahogy(an)*

Von

T. KOLLÁNYI

Die bezüglichen Fürwörter und Umstandswörter können mit dem Bindewort *mint* ('wie') gekoppelt werden. Das *mint ahogy* ('so wie') verhält sich in gewisser Hinsicht anders als das mit adjektivischen bezüglichen Fürwörtern und attributiven bezüglichen Zahlwörtern kombinierte *mint* (*mint amilyen*, *mint amennyi* = 'so wie', 'soviel wie' usw.). In dieser Arbeit werden daher die mit *mint ahogy* eingeleiteten Nebensätze gesondert behandelt.

Auch dieses Doppelbindewort ist vielfach beanstandet worden. An einigen Beispielen habe ich zu beweisen versucht, dass wegen ihrer Vielseitigkeit die mit *mint* verbundenen Bestimmungswörter auch eine besondere grammatische und stilistische Rolle erhalten können und daher die gemeinsame Benutzung der Bindewörter *mint ahogy* nicht als Sprachfehler bezeichnet werden kann.